

ČASOPIS S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO.

Štev. 12.

V Ljubljani 1. decembra 1884.

Leto XIV.

Prečastitemu, Prevzvišenemu Gospodu, Gospodu

DR. JAKOBU MISIJI

novemu

Knezeškofu Ljubljanskemu.

Irni premérili svet apostoli so dvanajstéri,
Kristov oznanjali uk slepim na duhu ljudém.
Niso imeli blagá, časti si niso iekali,
Toda ogreval srcé svete ljubezni je žar,
Koder vodila jih pot, začelo življenje se novo,
Laž in zmota beži, klanja resnici se vse.
Vsede v vladarski prestol pravica se mesto krivice,
Straštni sovražniki zdaj segajo bratsko v roké,
O ti preblaženi čas, da nikdar ne bil bi izginil!
Oznanovalci mirú, o da posékla vas smrt!
Toda kaj pravim? — saj še živite možjé apostoleki,
Mnogoštevilen vaš rod vodi do konca nas dni,
Tebe, visoki Gospod! sam Bog je poklical v vladiko,
Da nam boš kažipot, Kristove črede pastir.
Srčni pozdravi poved, Premilostni! Tebi donijo,
Tvoje častito imé Kranjec izráka s častjó.
Klanja naproti hiteč slovenska se verna Ti čreda,
Da Ti srečo darí, prosi goreče Bogá.

S krepko, mladóstno rokó izročeno si veslo prijemaš,
 Ne straši Te vihár, srce navdaja pogum.
 Bratovski mir in ljubezen nam Krist na svet je prinesel,
 Tega učil nas boš Ti, ker si namestnik njegov.
 Svojim rojakom roják, vodnik in prijatelj nam bodi,
 Kaži v dolini solzá pravo stezò do nebá.
 Nate z zaupanjem zrè mladína, o duše nedolžne,
 Kterim darove Duhá svättega bodeš delil.
 Umen jim boš vodnik v nevarnostih, zmotah življenja,
 Vseh jih napadov braneš vzvišen kazoč jim namén.
 V „Vrteci“ zbrana mladóet ljubezni Ti trga cvetice
 Ter Ti poklanja jih v dar kakor osetu otrok.
 V krogu vrteč se pred Tabo gorké Ti kliše pozdráve:
 „Mnogo, prav mnogo naj let milostni Bog Te živi!

Fr. Krek.

S a n i.

amnik je bil imovit trgovec; živel je v velikej lepej hiši z ženo in dvoje otročiči: Franekom in Dragutinko. Bilo je o božiču. O kako sta se Franek in Dragutinka veselila lepih božičnih praznikov in lepih daril, a najbolj sta se veselila, ker jima je oče obljubil, da se na božič odpeljejo v bližnji trg k dedu, pri katerem bodo ostali do večera drugzega dne. Tudi tam so bili otroci, in zato sta se Franek in Dragutinka veselila, ker sta vedela, da se bodo prav prijetno zabavali in igrali. Ali človek misli, Bog obrne. Takó je bilo tudi tukaj. Na svetí večer je bilo pod božičnim drevescem vse polno najlepših stvari; razven lepih in dragocenih igrač sta dobila Franek in Dragutinka v velikej, lepej škatlji tudi najboljših slaščic, kolačkov, jabolk, orehov in drugih takih stvari.

„O mati!“ reče Franek, „kdaj bova snedla toliko sladkih kolačkov?“

„Otroka ljuba!“ odgovorí mati, „treba je, da jesta po malem, ker drugače bi lahko obolela, ako bi preveč jedla sladke stvari. Otroci morajo biti zmérni, ker zmernost je polovica človeškega zdravja.“ — In ker so mati poznali Franeka, da je jako oblizljiv in lakom po slaščicah, hoteli so mu spraviti škatlo s sladkimi kolački, ali Franek jih je lepo prosil in dejal: „O mati ljuba, prosim vas, pustite mi škatlo s sladkimi kolački, obljubujem vam, da jih ne bom preveč snedel na jedenkrat, nego vsak dan le po malem.“

„Dobro,“ rečejo mati, videla bodem, ako ostaneš zvest svojej obljudi,“ to rekši dali mu so škatlo, da jo spravi.

Franek je storil, kakor je bil obljubil; ali ni mogel dolgo strpeti, da bi ne bil ustregel svojej poželjivosti in sladkosnednosti, zato je šel in si napolnil vse žepe s slaščicami ter jih skrivaje jedel, da bi ga ne videli mati. Ali neposlušnost se sama kaznuje. Takó je bilo tudi tukaj. Franek se je prena-jedel in želodec takó pokvaril, da mu je bilo družega dne slabo in je moral ves dan v postelji ostati.

Mati mu rekó: „Vidiš, kako nespametno je, ako otroci ne slušajo svojih starišev; ne le, da te je tvoja lakomost sama kaznovala ter moraš ves dan bolan ležati v postelji, temveč zaradi tebe moram tudi jaz ostati domá, v tem ko se je Dragutinka vže odpeljala z očetom k dobremu dedu, kjer se bode izvestno prav dobro zabavala.“

In res! Dragutinka se je na vse zgodaj odpeljala na novih sanéh z očetom v bližnji trg, kakor to vidimo na podobi. Vzela je s seboj tudi nekoliko svojih slaščic in kolačkov ter jih ondu razdelila med otroke siromašnega vrtarja. Dragutinka se je pri dobrem dedu prijetno razveseljevala, a neposlušni Franek je moral domá v postelji ležati in grenka zdravila piti. Prav se mu je godilo!

— 6.

Bolnikovi góstje.

Buda bolezen me je položila na posteljo in smrtna sveča je vže gorela ob mojem vzglavji, da mi posveti na daljno pot v večnost. Ali prebolel sem in polagoma okreval. Skozi okno se je videlo na sosedov vrt, čegar zeleno listje se je kopalo v svitlorumenih žarkih majnikovega solnca. Ko sem poprej še zdrav zaležal časi jutro in je solnčni žarek vže obsijal rob ob mojej postelji, tedaj mi je od nenavadne sile veselo vztrepetaló telo, in duša je vzplamtela; ali zdaj sem vse drugače gledal ta blesk in svit, ne poželjivo, kakor prosjakov otrok v graščinski vrt, nego hladno, češ, dan ne sveti meni in senca se ne pogrinja za mene. Telesne in dušne sile je potlačila bolezen. Časi sem, prebudivši se iz spanja, dolgo dolgo zrl na v steklo risano podobo, visečo ob zidu nad mojo posteljo. Sveti Izidor je v senci visocih jelk na mahovitej skali klečal blizu svoje črede ter molil k Bogu, a nad njim je blesketalo letensko nebó. Sam sebe sem utopil v to sliko, in pobožen pogled se je zvil do visoke nebesne modrine, preplul jo ter se znašel v raji sredi zlatenine in srebrnine v družtvu lehnokrilih angelov. Dela je bilo takrat na polji v izobilji in moja mati, odpravljajoč se po kosilu na polje, postavili so na mizico tik moje postelje steklenico vode, poprašali me, kako mi je, in ali kaj želim? Čuvši

moj odgovor, da ne želim ničesar ter se počutim bolje od poprej, zmuznili so se z rosnim očesom tiho stopajoč na prste iz sobe. Kadar sem bil slab, zopern mi je bil vsak šum, vsako brenčanje. Ali kadar sem se boljšega in trdnjčšega počutil, rado mi je oko begalo za muho frččo iz kota v kot in njeno žužanje mi je zvenelo na uho, kakor vzpavajoča trudna pesen. V tacih trenutkih sem si celó želel družbe, da se malo porazgovorim, malo nasmejem. Primeri se neki dan o póludne, da so mati, ostavivši me samega, vrata le priprli. Jaz se obrnem na stran ter zaspiim. Ko se vzdramim, začujem, kakó se nekaj bojazljivo glasi v durih. Pogledam proti njim ter vidim, kako se izza njih v sobo pomalja kurja glavica z obešenim grebenom. Zahajajoče solnce je svoj blesk po omari v kotu pregrnilo in po njem je enakomerno se vrtel prah. Zaspano, nekako otožno in tiho se je glasil ta „kó - kó“ in glavica je vedno zgibala se in rujava očesce je oprezno kukalo v sobo. Vtaknem roki pod glavo in takisto milo po bólnisko rečem: „kakó, kakó praviš piška, da mi je? Ej slabo je biti bolan. No ne boj se, pridi k meni.“ Kokoši je to vabilo moralo biti nepričakovano, ker najbrž ni slutila žive stvari v sobi. Dala je to na znanje s tem, da je glasno zakokotala in vzpotegnila se popolnem za duri. Ali dva trenotka potem je glava zopet nagibala se izza duri, tudi vrat se je prikazal, duri so se malo zganile in prednje kokošje truplo se je priplazilo v sobo. Desno nogo je krivila, a na levej je stala ter neprestano pogledavala po strani, kakor neodločna baba, kadar pride v kak tuj stan, pa pri vratih obstane, nevedoč, ali bi stopila naprej ali ne. „Piška!“ šepnem vabljivo. To je pomagalo; tudi njen rep se je obvil ob durih in kura je stopila za korak naprej, ali prestala ni previdno gledati po sobi z rujavim očesem in potresavati svoj rudeči greben. Odluščim od zidú košček apna ter ga vržem sredi sobe. Kura steče za njim, kljune v pesek, da se razpraši po tleh, nato se počasi korakajoč upógne pod peč; razbrska ondu prah, potolče ob tlak, vzmahne se na skrinjo, ozrè se zopet na mene, zakokodaka in sfrfoče na tla. Potem preméri sobo navprek, obstoji pred mizo, kriví vrat, méri, kako visoka je, vzleti na njo, kjer se komaj vjame na ogálu. Prekorači mizo, počene na njen rob, položi glavo ob vrat in zameži, češ, poskusimo tukaj jedno noč predremati. Ali zdajci počí skrinja ob steni, kokoš vztrepetá, plane k višku, vzklokóče in plašno skoči z mize, pribeži do vrat ter se skozi odprtino zmuza v vežo. Druzega dne sem prosil mater, da so pustili vrata priprta in so prinesli malo pšeničnega zrnja, nadejajoč se, da me zopet kokoš obišče. Pod večer se je kokoška res priplazila zopet v sobo, ali ne več onako plaho, ali vender še zmirom jako previdno. Ko sem prvič vrgel nekoliko zrníc na tla, privzdignila je samó glavo ter me živo pogledala. Ko sem drugíč vrgel nekoliko zrníc, planila je za zrnjem in obrnivši rep proti peči jela je urno zobati pšenico. Ni še pobrala polovice, ko se na veži začuje močno kokodakanje, bliža se durim in žarko oko se prisveti izpod ponosnega, rujnega petelinovega grebena v durih. Smelo stopa in junaško gleda na okoli, češ, kdo je meni kos. Ali njegov nemirni pogled, njegovo zdaj pojemajoče, zdaj močnejše vzklokotavanje in pregibanje vratú, vse to je kazalo, da se mož le pripravlja, dela pogumnega, v resnici pa, da se mu srce trese od strahú. Prikorači h kokoši, pogrebe po tleh, sklone se, pregnivši nogi v kolenu, in kavsne nekolikokrati po zrnji. Nato vsklokóče, prikrije jedno nogo v perji ter se napravi proti durim. Ozre

se, če capljá za njim tudi kokoš in videč, da ga sluša, obstane pri durih na strani, pusti njo prvo zmuzati se skozi vrata, zakroži svoje lepo, temno-zeleno repno perje, in nato tudi sam izgine. Pogledal sem na tla, ondu je še rumenelo nekaj pšenice in sree se mi je gorko nasmijalo. „Aj te, petelinček, vem, zakaj ti je tako gorel greben in se ti ognjilo oko in zakaj se ti je tako mudilo iz sobe; bal si se, češ, da ne bi putka koga raje imela od tebe.“ Da-si me sta zapustila putka in petelinček, vender nisem dolgo ostal sam. Kmalu po materinem odhodu, sredi po póludneva, pritihotapilo se je nekaj skozi priprta vrata v sobo, priplazilo se do moje postelje in obsedelo na prednjih šapicah. Bila je naša domača mucka. Njeno zeleno oko se je proseče upiralo name. „No, mucka, kako ti kaj gre?“ Namrgodila je smrček, pokazala tenke, ostre zobe in žalostno zamijavkala, češ, če imaš kaj, vrzi mi urno. Roko sem stegnil na mizico, kjer je na pladniku na pol oglodano piščancevo stegno ležalo, vzel sem ga in vrgel mački pred nogo. Urno je hlastnila po njem in plazeč se nizko ob tleh, pobegnila iz sobe. — Drugi in tretji dan potem nisem imel nobene prave družbe v sobi. Dan je bil meglen in dež je rosil po malem na zemljo. To je privabilo nekaj muh v suho sobo, ki so leno pobrenčavale okolo peči; časi se je katera zanesla k steni, da pogleda skozi okno, če se ni užé zunaj vreme razvedrilo. Pajek si je v kotu ob zidu ravno nad mojo glavo napredel omrežen stan in iz kotička prežal, kdaj se kaka muha zavozlá v njegovo visečo mrežo. Če je veter potresel okno takó, da se je zazibala pajčevina, tedaj je strastno prihitel iz zasede in videč, da se je prevaril, žalostno se pomaknil zopet nazaj. Zdravje se mi je boljšalo vsaki dan, večkrat sem po cele ure prebiral kako knjigo, ali kadar sem poskusil hoditi, zanašala me je noga, klecali ste mi koleni in po glavi mi je šumelo. Po kosilu sem navadno zaspal. Ko sem nečega dne zopet nekoliko zadremal, zazdelo se mi je, da mi nekaj po nogah kobaca in žgače. Odprem oči in glej! naša mucka mi leži na vznožji, in po rjuhi, s katero sem bil odet, ide mi proti glavi čisto mlado mače sive dlake z rujavimi in črnimi progami po hrbtu, s kolobarci jednake barve po repu in čadasto progo memo desnega ušesa. V prvo se začudim, nato nasmehnem ter skušam dobiti tega ljubeznjivčka v svoji roki. Previdno vlečem desnico izpod odeje, mucka me osupelo gleda (bajé še ni videla človeške prikazni), razširi oči in se počasi umika. Ko pa roko potegnem izpod odeje ter se jej pazljivo bližam, namrgodi gobček, zapiha in zbeži k materi v zavetje. Mačka jo dvigne ter skoči na tla, ali mucka je obstala ob robu moje postelje ter zgibala vrat, kakor da bi pregledavala, je li ni previsoko za njo. Zamigam s palcem na nogi blizu nje in mucka prhne v obupnem skoku na tla. V skledi na mizici je ležal kosec razmočenega kruha; naglo ga iztresem. Starka je z očmi pazljivo sledila, kam da pade; tudi mlada mucka je stekla za materjo. Počene na prednji šapici, oprezno pritakne gobček h kruhu, potegne kosec k sebi, ugizne ga in jame otrešavati z glavo, pri čemer so jej primigavala tenka ušesca. Zdajci pomečem svojima gostoma vse ostanke od kosila in mačka je skrbela za to, da se ni kaka drobtinica izgubila, kajti mucka je le bolj drobila in še to, kar je požvečila, pogoltnila s težavo. Nato leže mačka na tla, pomoli rep od sebe, a mucka jame skakati okolo matere in se zaletavati vanjo. Zdaj zamahne starka z repom po tleh, mucka se pripravi kakor na skok za miško, požene

se za repom, prime ga in potrese ž njim. Ko se naveliča te igre, začne s šapicama objemati starko okolo vratu, pogleda jej smelo v oči, potegne jo za uho, na kar se starka zvali na hrbet ter mucki z nogo jedno na vrat primaže, to se zna, da lehno. — Dan za dnevom me je obiskovala ta ljubeznjiva dvojica in me razveseljevala, kar sem jima skušal poplačati z ostanki svojega kosila.

Necega dne se mucka sama primuza v sobo, obstoji poleg postelje ter se zagleda vame. „Ali si gladno, revče?“ Mucka je zamijavkala. Vržem jej nekaj jedi, in bodi si, da je bilo pretrdo za njo, bodi si, da me je z drugega namena obiskala, mucka se je le malo časa otresala pri teh ostankih. Vlekla je repek po tleh in capljala proti durim, da bi odšla, ali prehitel sem jo jaz planivši iz postelje ter jej zaprl duri pred nosom. Počasi se vrne k jedi, poskuša razgrizavati, počene tik postelje, oprši se na prednji šapici ter nekaj časa tiho takó sedi. Tu zamijavka starka na veži takó žalostno in glasno, da bi človek rekel, dere jo kdo iz kože. Mucka smukne k durim, mijavkne, da mi je ta visoki glas neprijetno letel skozi ušesi, postavi se na zadnji šapici a s prednjima se vzpnè na vrata, pa jih skuša odpirati s šapicama in z gobčekom. Vse zamán, vrata so bila trdno zaprta. Vrne se k meni nazaj in počenivši, kakor poprej, proseče in tožno mijavka. Jaz se jej vselej zasmiejem, in to jej izvabi še žalostnejšo prošnjo. Bil sem ta trenotek nagajiv (znamenje povrnivšega se zdravja), pa nisem hotel izpustiti mucke. Mucka je uganila mojo trdovratnost iz smehú, pa je šla zopet proč od mene, a zdaj ne več k durim, nego k omari v kot. Vzpnè se, češ, to je tudi durim podobno in morda se tukaj lahko uide, ter začne kakor poprej odpirati vrata. To se zna, da zamán. Zdaj se vzpraska po metli na podoknik, povzdigne glavo ter pokuka skozi šipo, ali okno je bilo zaprto. Skoči na tla, beži preko sobe ter spleza na skrinjo, sključi se ter je v skoku na mizi. Starka se je zadirala ves čas, a mucka je tem bolj hitela, da bi prišla k njej. Zdaj se zopet obrne k meni, zamijavka tako silno, kakor da bi me nekaj zaprosila, ali jaz se jej zopet nasmejem gosto in krčevito, da se mi je potresalo vse telo od radosti. In vender so one velike oči zeleno blisketale, odsevala je v njih vsa divjina mačje nature. Z mize prhne na podoknik, okno je bilo le priprto, s šapico odmakne jedno krilo in — v oknu je bila. Zdaj zleze na rob okna, vzgrbi se in vrat gibaje méri, kako globoko je do tal. Bilo je najmanj dva metra višine. Ozira se na levo, na desno, je li ni kje kake deske, kamor bi se obesila, ali kak hodnik, kamor bi skočila. Nič tacega ni bilo. Naravnost na tla ali nazaj! Nagajivosti in trdovratnosti je bilo v tem trenotki lep kos v meni, ali trdosrčnosti nikakor ne. Srce mi je jelo drhteti, ko sem videl, kakó se napravlja na obupen skok, kakó zgiba s truplom in pomalja vrat. Zdajci ljubeznjivo šapnem „pst, muc! muc!“; mucka se obrne, pribeži k meni in skozi odprte duri veselo smukne na vežo.

Drugo jutro sem užé popolnem ozdravel in stal na dvorišči. Hlapec je upregal konja v voz, na béki pod plotom pa je mačka svojo mucko učila plezati. Vzколеbam se na voz, primem vajeti, poženem konja in zdrdrali smo po glatkem poti. Na okolo je sijalo solnce, blestela je rosa, prsa so mi radostno sópla in sreé, kakor prerojeno od sladke sreče, smijalo se mi je tiho, kakor se more smijati jedino le srce mladega dečka, ki je prebolel hudo bolezni, pa jo je v tem trenotku vže popolnem pozabil.

Jos. Gradáčan.

Sveti Nikolaj.

inoči, ko vžigale zvezde se jasne,
Darove dobili pri nas smo prekrasne.
Prinesel mogočen svetnik jih z nebá,
Ki starec in dete ga lahko pozná.

„Jaz Nikolaj sveti se zovem,“ nam pravi,
„Nocój sem nasétil se v zémskej nižavi,
Kjer le oglasím se, vzbudi se radóst,
Povsodi priljubljen in hvaljen sem gost.

Ni lepa li moja oprava duhovska?
Podá se mi plašč in pa mitra škofovska.
Poljubi naj prstan in palico vsak,
Ker moje časti očividni sta znak.

Služabnik stoji mi na strani nebeški,
Ki ljubi otroke in rod ves človeški.
On torbico nosi vso polno daróv,
Da trosil bi revnim ljudém blagoslóv.

Če hočete lepih igračie dobiti,
Kažite, kakó mi že znate moliti;
Ti „Očenaš“ móli „Češčena“ pa ti!
Kakó apostolska se vera glási?

Prav! dobro! izvrstno! le semkaj stopite,
In v moje prelepe stvari se ozrite.
Ker dobro ste znali, vam svóbedo dam,
Da vsakdo, kar hoče, izbére si sam.“ —

Marijca pristopi ter urno pogleda:
„Orehov jaz hočem, orehov, se vé da.
Ó angelček lepi, le mnogo jih daj
In zraven še družega dobrega kaj.“

Zdaj Tinček pristopi, zagleda konjička:
„Konjička želim si, konjička, vozička.
Ko vprežem, od mize bom vozil do vrat,
O daj ga, le daj ga, moj angelček zlat.“ —

„Zakaj Radovánček takó si počásen?
Ko vero si molil, si živ bil in glásen.
Le bliže, le bliže, darove pogléj,
Kaj srce želi ti pogumno povéj!“ —

Proseče se deček ozrè v Nikolaja:
„O meni pa naj bolj ta knjiga ugaja,
Ki z zlatom kovano jo v rokah držiš,
Iskréno želim, da jo meni daríš.“ —

„Zgodí naj po volji se vašej, otroci!
Stvari zaželjene zdaj imate v roci.
A predno v nebesa, preljubljeni, grém,
Slušajte besede, ki vam jih povém.

Spominali vedno se bote veselili
Večera, ki ste ga nocój doživeli.
Minula bo doba brezskrbnih vam let
In treba v osodni stopiti bo svet.

Marijca! tvoj svet bo vrt, hiša in polje,
Ondù se sukala boš radostne volje.
Le sadi, le snáži, le trébi plevél,
Da kdor te ugleda, te bode vesel.

A Tinče! ti mnogo po svetu boš hodil
Ter v bitki na konji vojake boš vodil.
Še car te pohvali, ko prideš domú:
Pravico si branil junák brez strahú.

In ti Radovánček! ne znaš še prav brati,
Obrezek le knjige te mikal je zlati,
Doraslemu bo pa slovélo povsód:
V resnici učil je in slaven gospód.“ —

Govoril takó Nikolaj jim je sveti
In njemu, se vé da, se mora verjeti,
Saj biva visoko, na vrhu zvezdá
In večnega gleda v nebesih Bogá.

Fr. Krek.

Previdnost.

Marijca je živela z materjo na kmetih. Hišo stí imeli sredi travnika. Necega dne se sprehaja Marijca po travniku in ugleda lepo cvetico, ki je bila še v popku. Bila je poljska lilija. Vsa vesela jo ogleduje, ploska z rokama ter hiti materi pripovedovat o lepej cvetici.

Dan pozneje je bila cvetica vže nekoliko bolj razcvetena in mnogo lepša; zna se, da je bilo tudi Marijčino veselje toliko večje. Ne morem vam povedati, otroci ljubi, kako rada je imela Marijca to lepo cvetico.

Ali tretji dan se je vreme izpremenilo.

Več mesecev vže ni bilo dežja; solnce je pripekalo in bila velika suša. A zdaj je prišel veter, potem dež, blisk in grom; in dež je lil neprestano do večera. Kadar je Marijca zopet mogla iz hiše, da bi videla svojo cvetico, bila je lilija do tal upognjena od vetra in dež jo je zeló pokvaril. Marijca sè je jako razžalostila in malo da ni jokala. Domóv je hitela materi povedat o tej velikej nesreči ter je godrnjala zoper nevihto, ki je toliko kvara naredila njenej liliji.

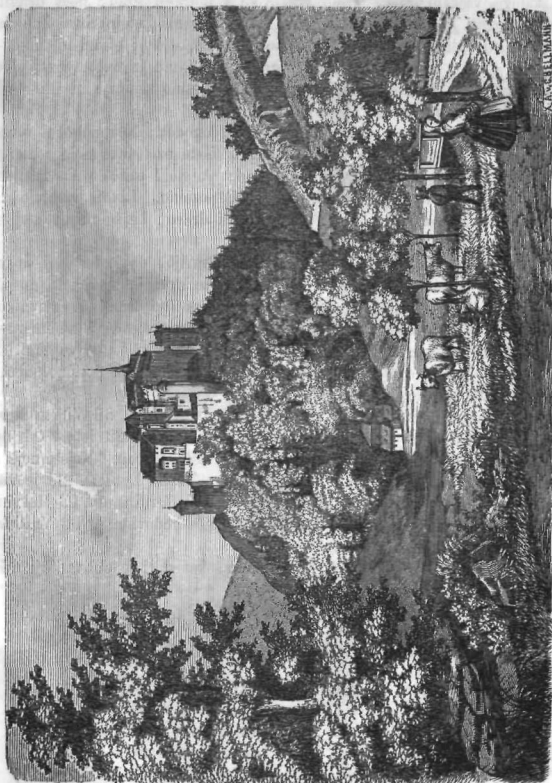
Mati se jej nasmehnejo in rekó: „To ni lepo, hčerka ljuba, da se žališ nad vetrom in dežjem, ki sta uničila tvojo cvetico. Glej, ako bi ne bilo vetra, ki raznaša seme od rastlin na vse kraje, tudi bi ne bilo toliko lepih cvetic, ki jih vidiš skoraj v vsakem kotu naše zemlje; ako bi ne bilo dežja, ki namaka zemljo in zaliva rastline, požgala bi solnčna vročina vse. Dolgo vže ni bilo dežja. Ako bi bila še dlje tolika vročina, posušila bi se bila tudi tvoja lilija; in tudi drugih cvetic bi ne bilo, ker vsa zemlja bi se bila osušila; pridelalo bi se malo in ubogi kmetje bi gladovali. Uči se, Marijca moja, mirno prenašati male nadloge, to posebno tedaj, kadar izvirajo iz dogodkov, kateri bi prinesli drugim veliko kvara.“

— Iz Laščine posl. Pokokrjén.

Grad „Pernstein.“

začetku tega gradú nam pripoveduje pravlica tako-le: Ubog ogljár, po imenu Venava, ki je živel v gorah okolo Pivonice na Moravskem, imel je tako telesno moč, da je brez vse težave vjel túra (zobra),

Grad „Pernstein.“

pripeljal ga pred začudenega kralja in njegove plemenitnike ter v njihovej navzočnosti usmrtil divjo žival s tem, da jej je z jednim samim mahljejem odsekal glavo od trupa. Ker so bile v ónej dóbi telesna moč, pogum in predrznost nad vse drugo, podaril je kralj ogljarju vso zemljo, kolikor jo je

mogel pregledati z gore, rekši z onega kraja, na katerem je oglje kuhal. Venava je na ónem kraju postavil grad, katerega je „Zauberstein,“ a pozneje „Pernstein“ imenoval. Grb Pernsteincev kaže bivolovo glavo, ki ima skozi nosnici potegnen železen obroček, kakeršnega Slovani sploh „prsten“ imenujejo. Od besede „prsten“ so bajè tudi imè „Pernstein“ izpeljali.

Grad „Pernstein“ je še denes dobro ohranjen. Oklepa ga dvojni zid in v skalovje vsekani rívi. Troje vrat vodi v notranji grad; med drugimi in tretjimi vrati je najstarejši del gradu, ki se opazniški stolp zove. Zob časa ga še ní kaj oglodal. V njem so zdihovali v 13. stoletji ubogi ujetniki. — Kdor hoče gledati, kako drzno je zidan grad, stopiti mu je treba v tretji dvor. Tu vidi, da se tjà do tretjega nadstropja vzdiguje samo skalovje in vsa stavba je v pravem pomenu besede postavljena na skalo.

Pripovedka nam tudi pripoveduje sledeči dogodek: Nek pobožni romar, povrnivši se iz svete dežele, dejal je: „Poprej bode ozelenela moja romarska palica, nego se bode na tem kraju zidal grad.“ A glej! palica v tla zasajena, začela je zeleneti pri tej priči, in grad je bil pozidan. Ljudje verujejo, da bode grad toliko časa stal, dokler se ne posuši drevo, ki še denes stoji na onem mestu.

Tudi od strahov je slišati v tem gradu. Pravijo, da kadar koli se ima v družini kaj posebnega izpremeniti, prikaže se neka čudna „bela gospá,“ a njena postrežnica prehodi o pólunoci z razčesanimi lasmi in glavnikom v roci vse grajske prostore, ker se je vsled prokletstva zaradi nečimernega življenja pred črnim ogledalom zgruzila in izginila, da nihče ne vé kam. Še denes kažejo obiskovalcem tega gradu omenjeno ogledalo in dotično sobo, v katerej se je to zgodilo.

Pravi začetnik mogočne „Pernsteinske“ rodovine je bil Viljem Pernsteinski. Bil je deželni glavar Moravskega in je umrl 1422. leta. Od njegovih potomcev jih je bilo več v najvišjih državnih službah. Najslavnejši te rodovine je bil Vratislav, ki je v 27. dan oktobra 1582. l. umrl. Bil je vitez zlatega runa, tajni svetovalec in ljubimec cesarju Ferdinandu I., Maksimilijanu II. in Rudolfu II. — Poslednji iz te sloveče rodovine je bil Vratislav, ki je padel v vojski proti Švedom 1631. leta.

Zdaj je grad svojina grofa Mitrovskega, kateri si je ob vznožji hriba pozidal jako prijetno vilo.

—x—

Lehko noč.

Svetlo solnce se je skrilo
Daleč, daleč za goró;
Z zvezdicami razsvetljeno
Nočno temno je nebó.

Skrbna mati dete ljubo
Spravlja k spanju sladkemu,
Ga pokriža ter v varstvo
Izročuje božjemu. —

Sladko spavaj dete ljubo,
Vživaj sanj nebeških moč!
Mati ljuba je pri tebi
Spavaj sladko: lehko noč!

Janko Zagorski.

—x—

Pestalozzi.

Pestalozzi, rojen v 12. dan januarja 1746. l. v Zürichu na Švicarskem, bil je najslavnejši pedagog novejšje dōbe. On ne samó, da je dobro razumel ideje svojega predhodnika Amosa Komenskega, nego prizadeval si je z vsemi silami, da bi jih spraval tudi v življenje. Pestalozzi je bil mož, ki je vse svoje življenje in premoženje obrnil v to, da bi bili ljudje z dobro odgojo in dobrim, temeljitim podukom boljši in srečnejši na svetu. Mnogim ubožnim otročičem je bil on oče, mati in učitelj. Vzel jih je k sebi v hišo in jim dajal od svojega kruha. Po ves dan je bil v njihovej sredi, ljubil jih je, kakor bi bili njegovi lastni otroci. Če so oboleli, čul je po noči pri njihovej postelji. Po dnevi jih je podučeval, in zvečer je molil z njimi. Njegova postelja je stala v sredi otročjih postelj; on je bil zadnji, ki je šel spat, in prvi, ki je zjutraj vstal. Njegovo plemenito srce ni želelo drugega, nego srečne storiti vse ljudi. Nikoli ni iskal samega sebe, in njegova darežljivost ga je pripravila tako daleč, da je osiromašil.

Kadar ni mogel več svojega kruha deliti z ubožnimi otroci, pisal je prekrasne knjige. V teh

in na tisoče ljudi je čitalo njegove spise z največjim veseljem. Knezi in občine so zaukazovale ljudske šole zidati in v teh šolah podučevati po njegovem navódu. Tako je bil Pestalozzi učitelj učiteljev.

Ko je bil prišel 1813. leta kralj Pruski v óni kraj, kjer je živel Pestalozzi, bil je Pestalozzi zeló bolan. Vender ga je hotel videti kralj ter je ukazal učitelju Ramsauerju, da ga k njemu pripelje, ker se mu bi rad zahvalil za veliko skrb in zboljšanje ljudskega šolstva v Prusiji. Med potjo je Pestalozzi takó onemogel, da je padel večkrat v omedlevice, in Ramsauer je bil primoran vzeti ga iz voza in prenesti v bližnjo hišo. Ko ga je spremljevalec opominal, da bi bilo boljše, vrniti se domóv, odgovoril mu je Pestalozzi: „Móleči! jaz moram govoriti s kraljem, naj bi me stalo tudi moje življenje! Ako moja beseda s kraljem pripomore v to, da samó jeden otrok na Pruskem dobi boljšo vzrejo in boljši poduk, to je meni plačila dosti!“

Pestalozzi.

knjigah je prosil ljudi, da bi zidali učilnice in vse storili, česar je treba v boljšo izgojo mladine. S pomočjo obilih dobrotnikov je ustanovil pozneje sam tako šolo, s katero je pokazal, kako se otroci najbolje vzgajajo in podučujejo. Od daleč in blizu so prihajali učitelji k njemu, da bi ga videli in slišali v njegovej šoli,

Pestalozzi, vzor prave ljudske šole, prijatelj ljudi in še posebno otrok, umrl je vže davno, ali njegov duh živi še vedno pri vseh ónih učiteljih, katerim je prva skrb ljudska sreča, blagostanje in izomika. I. T.

— x —

Zakaj čebele slavé sveti večer.

Pripovedka nam pripoveduje, da so čebele na badnjik (sveti večer) vso noč, ko se je porodil Jezus, navadno vesele. Skačejo in zujejo, a matica poje, da se je ne moreš dosti naslišati. Vprašajmo čebele, vprašajmo njihovo kraljico, zakaj so tako vesele, in čebele nam porekó tako-le:

„Ko sta sv. Jožef in Marija prišla v Betlehem, nista mogla v mestu nikjer prenočiti, ker so bile vse hiše prenapolnene tujih ljudi. Šla sta zatorej iz mesta vèn na polje in našla ubožen hlev, pred katerim sta se ustavila. V isti čas stopi star pastir iz hleva ter ju nagovori, da naj pri njem ostaneta. Jožef in Marija stopita v hlev in pastir reče svojej ženi: „Postrézi tujcema a jaz poženem ovce na pašo, da bode nekoliko več prostora pod našo ubožno streho. Nu predno otidem, prižgati hočem še voščeno svečo, da se vidimo.“ Prižgavši svečo, otide.

Za malo časa je bila temna noč in v tej noči je prišel Jezus na svet. Sveta Devica Marija je povila dete Jezuščka v plenice in ga položila v jaslíce. Jožef in Marija sta slavila in čistila Boga za toliko milost in dobroto.

In zato, ker je voščena sveča razsvetljevala hlev, v katerem se je porodilo sveto Dete Jezušček, slavé tudi čebele badnjik in božično noč z velikim veseljem in radostjo. A to ne samó lani in letos, nego slavile ga bodo do konca dni, dokler bode stal svet. In pravo imajo pridne bučelice, ker voščene sveče so od voska, katerega one nabirajo po cvetji z velikim trudom in trpljenjem. Čebelice časté Bogá, našega očeta, ker jih je takó odlikoval, da je hlevce, v katerem se je porodil Jezus, razsvetljevala voščena sveča.

Kadar vam stariši na sveti večer pripravijo in nakitijo božično drevesce, da bi vam ljubi Jezušček prinesel lepih daril, postavijo nanj raznobojne voščene svečice, katere potem prižgó. Vse to storé vaši stariši zato, da bi vam naredili veliko veselje na božični večer, ter bi ob enem počastili tudi sveto Dete Jezuščka, kakor je to storil nekdaž óni stari pastir, ki je na čast svojima gostoma sv. Jožefu in Devici Mariji prižgal voščeno svečo.

Otroci! kadar bodete na sveti večer videli na božičnem drevescu svitle lučice goreti spomnite se onega ubožnega hlevca, v katerem je prišel naš odrešenik Jezus na svet; spomnite se onega starega pastirja in njegove voščene sveče ter recite: Tebi na čast, o Jezus ljubi, naj goré te svečice, Tebi se klanjamo, v Tvoje sveto imé verujemo.

To vam sem napisal zato, da znate in pripovedujete ónim, kateri tega še niso slišali. Oni, katerim bodete to pripovedovali, razveselili se bodo tega in z veseljem prižgali svečice na čast svetemu detetu Jezuščku, njegovej sv. materi Mariji in njegovemu redniku sv. Jožefu. Pr. M. Kobali.

— x —

Božične slike.

I.

troci ljubi! tukaj imate sliko, kakeršno sem videl na „sveti večer“ v mnogih kmetških hišah na deželi.

Otroci so v ta večer čepeli na peči v kotu, ker je bilo zunaj takó mrzlo, da je sneg škripal pod nogami; tudi stari pisani maček je prel pri otrocih svoj: „eviren predem, dret ne utegnem.“ — Odrasli ljudje, kakor: stari strije, teta, hlapec in drugi so sedeli pri peči na klopi; mati so bili na zapečku, a oče so stali pri mizi, polnej božičnih kruhov, ter razrezavali veliko povitico. Ko so to zvršili, vzeli so velik molék sê stene nanj naprej molili veseli rožni venec. Po končanej molitvi so dali oče vsacemu velik kos povitice; iz velike sklede na mizi so jemali kuhane suhe hruške ter pili hruškovko hlapec, dekla in vsi drugi. Stari strije so potem začeli pripovedovati o Jezuščku, ki pride nocojšno noč na svet.

Niso še dolgo pripovedovali o božjem detetu, ko se mati počasi zmu-zajo iz zapečka, da jih otroci niti zapazili niso. Kmalu se odpró vrata in — tresk! padejo v sobo na tla iz peharja vrženi lešniki in orehi, da se razkropé po vseh kotih.

O če bi vi videli, kako nagli so bili Janezek, Tonček, Vencelj in Franica s peči na tleh pri lešnikih in orehih, prerivajoč drug drugega. Vsak je hitel pobirati, kolikor je mogel. Ali nesreča! pripetilo se je vsakemu po večkrat, da so se mu vže nabrani lešniki zmuznili iz roke, ko je róka vže za drugimi segala.

Franica je bila nabrala največ lešnikov in orehov, ker se za njimi ni toliko porivala, kakor njeni bratci.

Posebno nagajivi Tonček je bil sestrici nevošljiv za toliko nabranih orehov. Ko jih je v prgišči pokazala, koliko jih ima, sune jej bratec roki, da so jej vsi popadali na tla.

S smehom so planili dečki za orehi in tudi Franica z nekoliko nejevoljnim licem. Ko so jih pobrali, dobil jih je najmanj malopridni Tonček.

Kmalu so bili zopet mati v hiši, ter so vsuli še več lešnikov in orehov po tleh. Zdaj se tudi hlapec in odrasli vaški fantje, ki so bili v tem prišli v vas, niso mogli dalje premagovati, da bi ne bili tudi óni pobirali. Kakšno „živo kopico“ sem zdaj videl, ko bi jo bili videli vi, smijali bi se bili, kakor sem se jaz na ves glas. Kakó so bili fantje nerodni: svoje dolge noge in roke so stezali po lešnikih, odmetovali drug drugega ter jemajoč si orehe iz rok, da se je še celó mlademu psu to čudno zdelo, ki je bil k njim priskočil. Tudi muc je prenehal „dreto vleči“ ter je prišel iz kota na rob peči gledat to prečudno tolpo na tleh.

Vi otroci bajè ne veste, zakaj so mati na sveti večer otrokom lešnike in orehe potresali.

Meni je to povedal pridni Janezek, ki jih je bil največ nabral, ter mi rekel, da mati zato potresajo lešnike in orehe, da jim vzpomladi kokoši več pišk izvalé. Zatorej so otroci še vedno prosili mater, da bi jim še kaj vsuli na tla, ker jim boše potem dal Bogec prav obilo lepih mladih pišk.

Ko sem bil še sam majhen, potresali so tudi moja mati na vsak sv. večer obilo lešnikov in orehov, a pripetilo se je skoraj vselej, da so naše kokoši vzpomladi vender le malo pišk izvalile.

Kako je to?

II.

Bilo je na starega leta večer, tako pravimo na kmetih, v mestu se sliši bolj „Silvestrov večer,“ ker je v zadnji dan leta svetnik sv. Silvester.

V ravnokar pretečeni Silvestrov večer so me bili povabili sosedov oče v svojo hišo, da nisem sam doma novega leta pričakoval.

Sedel sem z očetom in z materjo za mizo, poleg naše sobe je bila manjša soba, kjer so se igrali otroci.

Mati so mi povedali, da je bila Pavlica, ki vže v šolo hodi denes v zadnji dan leta prav nagajiva, da so jo morali s šibo natepsti in še zdaj je stala v posebnem kotu za kazen.

Ko so mi to pripovedovali, slišali smo v otroškeji sobi ta-le pogovor:

„Bog ne daj, da bi bila ti Pavlica tudi jutri tako neporedna, kakor si bila danes,“ govoril je pridni Milanček. — „Oče so mi včeraj rekli, da kakšen je človek v novega leta dan, takšen je potem vse leto. Če je v ta dan pridn, priden je tudi pozneje, če se pa vže ta dan kremži in joka, sitnež ostane vse dni v letu.“ —

„A objokanih otrok nima nihče rad,“ pristavila je Milka.

„Jaz vže ne bodem jokal, ne danes, ne jutri, ne nobenkrat ne bodem jokal,“ dejal je Peterček.

„Od danes naprej bodem tudi jaz vselej mater slušala,“ oglasila se je v kotu Pavlica.

„Lepo obljubujete otroci,“ reko oče v našej sobi, „ali glejte, da bode te tako storili, posebno bodem vesel, ako se Pavlica z novim letom resnično poboljša. Pridite vsi semkaj k nam, da bodedo vkupe novega leta počakali,“ rekli so oče dalje.

Večerjali smo skupaj; videl sem, da so imeli ti otroci skrbne in dobre roditelje.

Po večerji nam je kmalu minul čas, bližala se je pólunočna ura.

„Otroci! zdaj pa le hitro naj stopi vsak na svoj stol, „skočili“ bodedo v novo leto,“ veleli so oče otrokom. „Vsak si naj misli to, kar ste poprej obetali in kadar bode ura v zvoniku udarila dvanajsto uro, skočite vsi ob jednom v novo leto s trdno voljo, da bodedo vedno taki, kakor ste poprej obljubovali.“

Otroci so bili takój na stoléh.

„Bom!“ zaslišalo se je z bližnjega zvonika, bila je dvanajsta ura, novo leto je tu!

„Pumf!“ skočili so vsi otroci s stolov s polnim srcem obljub. Jaz mislim, da bodo ti otroci svojim starišem v novem letu pravo veselje delali.

A kakšni bodedo vi otroci, ki ste to sliko prečitali?

III.

„Jutri bodo pa sv. trije kralji, o kako smo veseli!“ rekli so mi moji pridni učenci lani v dan pred sv. tremi kralji, dovolivši jim malo počitka predno so šli iz šole domov.

„Pravo je, da se veselite tega velicega praznika, samó lepo molite jutri v cerkvi ter se spodobno obnašajte, ko bodete pri sv. maši,“ opomnil sem jih jaz.

„O bodemo se vsi lepo vèdli“ obljubili so mi otroci, „a jutri bodemo doma „poskočili“ rekli so mi nekateri dečki.

Dobro sem vedel, kaj otroci menijo z besedo „poskočiti,“ saj sem tudi sam vže nekđaj na sv. treh kraljev dan „poskakal,“ a hotel sem, da je pridni učenec Metodij svojim součencem povedal o tem, kateri še tega niso znali.

Metodij je povedal tako-le: „Oče, ko pridejo od jutranje sv. maše domóv, razrezali bodo poprtnik*) na velike kose, jeden kos bodo dali meni, ali ne takój v roko, nego držali ga bodo poprej nad mojo glavo mnogo više nego li morem z rokama seči; poskočil bodem potem za njim, ali v prvem skoku ga morda ne dosežem, skočil bodem drugič, tretjič, tolikokrat, da ga dobodem.

In kako slastno ga bodem potem jedel, ker so mi oče, mati in bratje rekli, da kdor veliko poprtnika jé, kmalu bode močan in velik.“

To je tudi resnica, ker so otroci letos močnejši in večji, nego so bili lani o tem času. Če so pa tudi zato močnejši in čvrstejši, ker so lani veliko poprtnika pojédli, tega ne verujem.

Ali verujete vi, otroci?

Mestislav.

— x —

Zgodovinsko - mestopisni obrazci.

(Spisuje P. F. H.)

XIV. Ljubljana.

(Konec.)

Zaradi te velike nesreče in še druge preteče nevarnosti od strani Turkov se je moralo vže 1475. leta pričeto utrjevanje zdaj popolnem zvršiti. L. 1520. so obdali Ljubljano zopet s stolpi, nasipi in jarki. To utrjenje glavnega mesta je čuvalo Ljubljančane večjih nevarnosti Turkov, ki so 1528. l. zopet pridrli preko Kočevja do Ljubljane, neusmiljeno morili, požigali in plenili po vsem poti in okolici Ljubljanskej. A poveljnik Turn jih je s svojo hrabro četo srečno premagal in dobro naklestil. Od sih dob Ljubljana ni več videla krutih Ozmanov. Srečno je prestajala vse nevarnosti, če tudi se so še več let morali Kranjci ob mejah junaško boriti proti turškemu nasilstvu.

Junaški branitelj domovine, Andrej Turjaški, poslal je po slavnej bitki pri Sisku 1593. l. mnogo zaplenenega vojnega orodja in drugih dragocenosti v Ljubljano. Med temi je bil tudi turškega paše dragocen plašč, katerega so prenarodili v mašni plašč, da se v njem na dan sv. Ahacija — v 22. dan meseca junija — bere sv. maša v spomin preslavne zmage kranjskih junakov.

Maksimilijan I. je Ljubljano rešil tudi židov, ki so bile hude pijavke za ljubljansko mesto. Vže za časa Ortenburgerjev so se židje v velikem številu naselili v Ljubljani ter vže 1213. leta tukaj svojo sinagogo imeli. Od te dóbe

*) Poprtnik = velik hleb belega kruha.

je bila malo ne vsa kupčija v židovskih rokah in židje so domačinom napravili mnogo kvare. Na prošnjo mestnega starešinstva je ukazal cesar Maksimilijan 1515. l., da se židje za vselej odpravijo iz Ljubljane in se jim nikoli več ne sme dovoliti, da bi se smeli naseliti v glavnem mestu kranjske dežele.

V 16. stoletju je Lutrovo krivoverstvo begalo in vznemirjalo duhove po Ljubljani. Kanonik Primož Trubar je začel oznanovati novo vero v Šenklavškej cerkvi (1531. l.). Največ privrženecv je našel med plemiči in bogatini, ki so bajé mislili, da si bodo prisvojili cerkveno imovino. Trubar je bil prisiljen ostaviti deželo. A deželni stanovi, privrženci novej veri, poklicali so ga zopet v Ljubljano (1560. l.). Katoličanstvu udani deželni knez, nadvojvoda Karol, pognal je vse lutrovske pridigarje iz Kranjskega (1565. l.), a zaradi pretečih vojskâ jim je vendar moral dovoliti nekoliko pravic 1572. l. Novoverci so se poprijeli vseh pripomočkov, da bi širili svojo krivo vero tudi med priprosti narod. V ta namen je ustanovil Janez Mandele tiskarno (1561. l.), a 1563. l. odprli so tudi svojo šolo. Trubar, Krel, Dalmatin in drugi so začeli knjige spisovati v slovenskem jeziku, in Adam Bohorič je sestavil slovensko slovnico (1584. l.). Ker so svoje krive nauke razširjevali v ljudstvu razumljivem jeziku, zna se, da so si jih mnogo pridobili, ki so jim verjeli.

Z apostolsko gorečnostjo se je začel boriti proti novej veri Ljubljanski škof Tomaž Hren. Leta 1601. je obnovil vže več let opuščeno procesijo sv. Rešnjega Telesa, ki se je z veliko slovesnostjo vršila. Sezidal je tudi več cerkvâ, takó 1606. l. kapucinsko cerkev, ki so jo pozneje podrli in na njenem mestu zasadili lepo šetališče, sedanji drevored „zvezdo.“ To se je zgodilo 1817. leta. Velike zasluge ima škof Tomaž Hren tudi v tem, da je 1613. l. postavil temeljni kamen Šentjakobskej cerkvi ter jo izročil jezuitom, ki so vodili latinske šole vže od 1696. l. Skerbel je tudi za poduk v slovenskem jeziku; v ta namen je on sam preložil na slovenski jezik sv. pismo novega zakona. Svoje trudapolno a blagoslovno življenje je sklenil v Ljubljani 1630. l.

Leta 1564. je prišel nadvojvoda Karol s svojim sinom Ferdinandom v Ljubljano. V 28. dan aprila so se mu stanovi poklonili in prisegli zvestobo, a tri leta pozneje se je vdeležil obravnav deželnega zbora. Leta 1575. je prišel drugič s svojo soprogo v Ljubljano.

Njegov naslednik Ferdinand je s svojo navzočnostjo počastil Ljubljano 1597. l. Stanovi so mu prisegli zvestobo. Naslednje leto je Ferdinand ukazal, da morajo v teku treh dni ostaviti vsi luteranski pridigarji Kranjsko deželo. Knjige v ónem duhu pisane so na trgu očitno sežgali (1600. l.). V 21. dan novembra 1616. l. je Ferdinand zopet prišel v Ljubljano. Leta 1651. je pa knez Ditrichstein, kot zastopnik nadvojvode, vzprejel prisego za Ferdinanda IV. O tej priliki so kranjski stanovi priredili turnir in dirko pred deželno hišo. Leta 1658. je bil za cesarja izvoljen Leopold I., mlajši sin Ferdinanda III. Dve leti pozneje je prišel s sijajnim spremstvom v Ljubljano. Ljubljana je cesarju prisegla udanost in zvestobo. Na slavo visokega gosta so se vršile sijajne svečanosti. O tej priliki so postavili Ljubljančani vodnjak pred mestno hišo. Prekrasni vodnjak, ki stoji še danes na onem mestu, izdelal je kamenosek Roba (1751. l.). Ta umetelnik je izdelal tudi prekrasna kerubina v stolnej cerkvi.

V sedemnajstem stoletji Ljubljana tudi v umetelnosti ni zaostajala. Ustanovila se je (1693. l.) „družba učenih,“ ki je delala v prosep in slavo mesta in domovine. Družba si je mnogo prizadejala, da bi se mesto lepšalo z novimi stavbami. Sklenila je po nasvetu stolnega dekana Janeza Antona Dolničarja staro stolno cerkev porušiti in sezidati novo (1700. l.), kar se je zvršilo v šestih letih. Dolničar je spisal tudi zgodovino Ljubljane od najstarejše do njegove dobe. Umrli je 1714. l. Pravo lepoto v svojem osredji je dobilo mesto z Uršulinsko cerkvijo, kjer počiva tudi njen ustanovnik pl. Šelenburg († 1715. l.). Leta 1708. se je pozidalo škofijsko semenišče, a 1717. l. mestna hiša (rotovž).

Leta 1728. je Ljubljana dostojno vzprejela cesarja Karola VI. Deželni stanovi so mu prisegli zvestobo in priznali tako zvano „pragmatično sankcijo,“ po kateri mu je postavno v vladi nasledovala jedina hči Marija Terezija. Bila je to plemenita duša; pospeševala je kmetijstvo in olajšala podložnikom njihovo borno stanje. Skrbela je tudi za omiko svojim podložnikom ter v ta namen ustanovljala šole. Na veke bode živela Marija Terezija v blagem spominu Kranjske dežele. Njen sin in naslednik cesar Jožef II. je vpeljal mnogo novih naredb. Ali v vérskih zadevah je zaukazal marsikaj, kar se ne strinja z duhom katoliške cerkve. Vsled tega so se podali sami sv. oče papež Pij VI. na Dunaj, da bi odvrnili cesarja od teh novotarij. Ljubljana je vzprejela namestnika Kristovega z največjo častjo. — Leta 1784. se je mudil Jožef II. v Ljubljani, ko je šel iz Italije. Njegov prestolonaslednik Leopold II. je počastil Ljubljano s svojo navzočnostjo v 25. dan avgusta 1790. l. Cesar Leopold II. je tudi ustanovil licealno knjižnico iz knjižnic po Kranjskem zatrtih samostanov (1791. l.).

Koncem tega stoletja je mesto malo ne popolnem izpremenilo svoje lice. Zaradi vednih napadov krvoločnih Turkov je bilo mesto jako utrjeno. Bilo je obdano z debelim, močnim obzidjem, raznovrstnimi branišči, stolpi in nasipi. Samó pet vhodov je bilo v mesto: skozi špitalska, dvorna, nemška (križevniška), karlovska predmestna in frančiškanska vrata (poleg sedanje gimnazije). Nad vsakimi vrati so se vzdigovala stolpom podobna poslopja, ki so bila v poprejšnji dóbi brambovcem v zavetje, a pozneje za ječe in bivališča mestnim čuvajem. Hodišča skozi vrata so bila jako temna in ozka. Po večkrat so se vozovi zajézili, da ni bilo moči ne naprej ne nazaj. Visoko mestno obzidje je zadrževalo solnčne žarke in oviralo zračenje. Ozke ulice so bile vže same na sebi temne in vlažne, zato je bilo po mestu jako nezdravo. Koncem tega stoletja so razrušili stolpe in mestno obzidje (1780—1792. l.). Ulice so postale svitlejše in mnogo bolj zračne; tudi se je za nove stavbe pridobilo dokaj prostora.

V tem stoletji je napravil ogenj dokaj kvare. Gorelo je 1767. l. dva krat. Leta 1774. je Krakovsko predmestje pogorelo do tal. Od tod se je razširil ogenj po mestu; vpepil je cerkev sv. Jakoba, sv. Florijana in sv. Rozalije na gradu s 117 družimi hišami. Taka nezgoda je zadela Krakovčane tudi 1798. l., dve leti pozneje pa Trnovo.

Malo ne vse mesto se je zaradi tega prenovilo. Na pogoriščih so si postavili meščani lepše hiše, in na pridobljenem prostoru so zidali nova po-

sloplja. Začetkom našega stoletja je štela Ljubljana s predmestji vred 11 cerkvā, 950 hiš z 9000 prebivalci. (Hoff. Gemaelde v. K. I. str. 101.).

V tej dōbi so bili jako viharni časi za naše cesarstvo. Vže 1797. l. v 30. dan marea so zasedli Francozi Ljubljano pod generalom Bernadotom. V 1. dan aprila pa je prišel sam Napoleon z generali Massenom, Muratom in drugimi v Ljubljano. Ker je pa bil mir sklenen v Leobenu, zapustili so vže meseca maja sovražniki mesto. Pri odhodu Francozov je začelo na treh krajih najedenkrat goreti. Vender so srečno zadušili ogenj, da ni mesto imelo posebne kvare. Leta 1805. od meseca novembra do pričetka marea naslednjega leta je imela Ljubljana zopet Francoze v svojej sredi. Naložili so jej velik vojni davek. Leta 1809. je napadel oholi Napoleon zopet Avstrijo na dveh straneh. Cesar Franc je bil primoran mir skleniti in mogočnemu Napoleonu odstopiti slovenske dežele, izvzemši dolenje Štirsko. Ljubljana je postala glava takō zvanega „ilirskega kraljestva“; bila je središče francoskih uradov in sedež višjega glavarstva. Za te dōbe se je v Ljubljani ustanovilo vseučilišče. Poleg družih jezikov je po šolah tudi slovenski jezik dobil svoje častno mesto, kakeršno mu pristaja.

A tudi mogočni Napoleon je izkusil, da je človeška sreča opotočna. Huda zima, grozovita lakota in meč kozakov je podrobil 1812. l. na Ruskem v malo mesecih neštevilno francosko vojsko. O tej priliki je tudi Avstrija zgrabila za orožje, da bi osvobodila izgubljene dežele. Združena armada je premagala naslednje leto pri Lipskem popolnoma Francoze. Tudi Slovenci, zvesti svojemu cesarju, vzdignili so se zoper sovražnika. Blizo Ljubljane so zmagali cesarski ter zasedli Ljubljano (v 29. dan septembra 1813. l.). Tudi francoska posadka na gradu se jim je udala ter po pogodbi odrinila iz Ljubljane v 5. dan oktobra. Ljubljana je bila zopet avstrijska.

Cesar Franc I. je večkrat obiskal Ljubljano. Največja čast pa jo je doletela 1821. leta, ko se je bil tu zbral shod najmogočnejših vladarjev v Evropi. Tu je bilo videti razven avstrijskega cesarja tudi ruskega cara Aleksandra I., Napolitanskega kralja Ferdinanda in zastopnike drugih držav. Takō sijajnih gostov Ljubljana pač še ni imela nikoli.

Tudi Francev naslednik Ferdinand je obiskal 1844. leta glavno mesto Kranjske vojvodine. Leta 1856. pa je Ljubljana prisrčno vzprejela svojega preljubega viteškega cesarja Frana Josipa I. z njegovo mlado soprogo cesarico Elizabeto. Kako slovesno je Ljubljana pozdravila svojega vladarja v 11. dan julija 1883. leta, in kako se praznično olepšala, tega mi ni treba omenjati, ker je še vsacemu v dobrem spominu.

In kako zna Ljubljana ceniti branitelje domovine, kaže nam v „zvezdi“ spomenik, katerega je postavila jednemu najslavnejših vojskovodij sedanjega stoletja, slavnemu grofu Radeckiju (1860 l.).

Mesto se je vzlasti v najnovejšej dōbi jako povzdignilo ter mnogo storilo za olepšavo. Prebivalcev šteje 26.284. Izmed izobraževališč naj omenim le višjo gimnazijo, realko, moško in žensko učiteljšče, raznih ljudskih šol in drugih učnih zavodov. Tu ima svoj sedež tudi več društev, ki širijo blagodejno svoje delovanje po vsej deželi, recimo: c. kr. kmetijska družba, Slovenska Matica, kranjska hranilnica in različna druga društva. Znamenita je tudi licejalna knjižnica in deželni muzej, kjer je hranjenih mnogo znamenitih starin, katere

so našli na ljubljanskem barji (močvirji). Velikih tovarov (fabrik) Ljubljana nima; vendar mi je omeniti veliko tovarno za tobak, razne pivovarne, predilnico za bombaž i. dr. Tudi trgovina, obrt in rokodelstvo napredujejo. Promet pospešujeta južna in Rudolfova železnica. Vlasti se Ljubljana odlikuje z lepimi cerkvami, ki so jej prava krasota. Najlepsi kras pa so Ljubljanjani in njenej okolici „Zvezda“, „Latermanov drevored“ in grad „Podturen“, za katerim se razprostira do prijaznega hólmea z lično cerkvico Matere Božje „Rožnik“, rekši prijeten gozd, ki je kakor nalašč ustvarjen za sprehajališče. Z Ljubljanskega gradu vidiš prekrasno okolico. Tu se ti odpre čaroben pogled na Kamniške in druge Gorenjske planine; tu vidiš lepo raván, po kateri se vije bistra Sava, vidiš mično Šmarnogoro z lepo cerkvijo in široko barje, ki je nasejano z mnogimi naselbinami.

Razne stvari.

Drobtine.

Iskrice.

(Poslovenil P-ov.)

* Če se pokažejo tudi nasprotja, vendar jedinstvo vse lehko premaga. Zatorej bodimo jedini.

* Ako želiš obogateti svoje znanje, prečitati moraš mnogo knjig; ako ti je pa samo do tega, da bi izgladil svoj okus in se privadil dobrega sloga, treba je, da čitaš malo knjig, a to samó take, ki ugajajo tvojemu umu, tvojim duševnim zmožnostim in tvojemu nagibu.

(Kako se ugane vsako število, katero si kdo misli.) Reci komu, naj si misli katero koli število. Od tega števila naj odšteje 1, a to, kar mu ostane, naj pomnoži z 2, in potem zopet odšteje 1; zdaj naj k ostanku prišteje óno število, katero si je bil mislil in to vsoto (znesek) naj tebi pové. K tej svoti prištej ti število 3 in to, kar dobodeš, razdeli s številom 3. Ta tretjina, katero dobodeš, je óno število, katero si je mislil tvoj tovariš. — Da vse to laže umejete, vzemimo, da bi si kdo mislil število 10, ali pa 15. Ti števili se uganeti po zgoraj omenjenem pravilu, takó-le:

$$\begin{array}{rcl}
 a) & 10 & - 1 = 9 \\
 & 9 & \times 2 = 18 \\
 & 18 & - 1 = 17 \\
 & 17 & + 10 = 27 \\
 & 27 & + 3 = 30 \\
 & 30 & : 3 = 10
 \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl}
 b) & 15 & - 1 = 14 \\
 & 14 & \times 2 = 28 \\
 & 28 & - 1 = 27 \\
 & 27 & + 15 = 42 \\
 & 42 & + 3 = 45 \\
 & 55 & : 3 = 15
 \end{array}$$

J. S-a.

Kratkočasnici.

* Popotnik: „Oče! bodite tako dobri in povejte mi, koliko je ura?“ — Oče: „Ura je ravno dvanajst.“ — Popotnik: „Kaj, dvanajst? mislim sem, da je vže več.“ — Oče: „Pri nas ni nikoli več, ker vselej, kadar odbije dvanajst, začne se zopet od konca z eno.“

* Sosed: „Nu Jožek, ali mi znaš povedati, kje je Bog?“ — Jožek: „Ali mi znate vi povedati, kje ga nij?“

Rešitev številčne naloge v II. „Vrtčevem“ listu.

Številke 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 se zapišejo v sedem vrst druga pod drugo takó-le:

1	2	3	4	5	6	7
3	4	5	6	7	1	2
5	6	7	1	2	3	4
7	1	2	3	4	5	6
2	3	4	5	6	7	1
4	5	6	7	1	2	3
6	7	1	2	3	4	5

20-29 x 5

57

30

87

3

90

To naloge so prav rešili: Gg. A. Bezeg, učit. v Sostrem; Mart. Šterban, org. pri sv. Trojici v Halozah (Štir.); Jan. Vivod, župan Mislinjski (Štir.); Fran Bizjan, v Gor. Šiški; Jos. Budal, učit. na Berjah (Gor.); Fr. Tertinek, dijak v Mariboru; Karl Koželj, Zmagoslav Vašič, Dav. Pohar, Janko Jerman, Venc. Vidmar, Iv. Gnidovec, Št. Plut. Jan. Rajer, Fr. Sinkovec, Zup. Zupanec, I. Slobočnik in J. Vardijan, dijaki v Novomestu; Jan. Sajovic, dijak v Kranji; Pet. Kuralt, Mat. Peršin, Hugon Roblek, Ant. in Armin Kovač, Gust. Kernc, Iv. Pogačnik, M. Zarnik in Alojzij Ancelj, dijaki v Ljubljani; Ant. Zwenkel, Iv. Valencić, Ant. Muha in Al. Znidarski, realci v Ljubljani; Ig. Šijanec, učenec pri sv. Lovrenci v slov. gor. (Štir.); Jož Bodoč, Fr. Vidmar in Fr. Verhovnik, učenci pri sv. Vencleslu (Štir.); M. Vučnik, A. in O. Kavčič, E. Ipavc, I. Ipavc, M. Zdotsel in I. Štante, učenci pri Sv. Jurji na juž. žel. (Štir.); Mir. Korén, učenec v Platinii; J. Pibernik, J. Preskar, Fel. Nagu, Fr. Pristavšek in J. Cacula, učenci mešč. šole v Krškem; Drag. Gabriel, Milan Brinšek in Fr. Debevec, učenci v Ljubljani. — Gospa Marija Tanšek v Brežicah; Franja Šijanec, učit. pripravnica v Ljubljani; Apolonija To-

man v Ljubljani; Bogomila Samec, učenka v Kamniku; Marija Timpran in Kristina Orozelj, učenki na Dobrni (Štir.); Lojza Vrečko, Mici in Urša Pisanec, učenki pri sv. Jurji ob juž. žel. (Štir.); Pavla Suwa, učenka v Ljubljani; Terezija Mihelica, Joz. Pavlič, Jerica Fidirh, Liza Ačko, Antonija Pavlič in Jeta Šmogavec, učenke pri sv. Vencleslu (Štir.).

Književno naznanilo.

Knjiga „*Politična in kulturna zgodovina štajerskih Slovencev*“ je ravno kar dotiskana in se vže v elegantne platnice. Zaradi tega sem moral ceno za 20 kr. povečati. P. n. naročniki mi najbolj ustrežejo, ako mi naročnino in poštnino (v skupnem znesku 1 gld. 30 kr.) pošljejo po nakaznici.

V Krškem, 16. nov. 1884.

Iv. Lapajne,

pisatelj knjige in založnik.

Vabilo k naročbi.

Današnji list zvršuje vže **štirinajsto „Vrtčevo“ leto.**

Kdor naš list zná, vsak pristane, da smo storili vse, da bi se „**Vrtec**“ odlikoval ne samo po vnanjem lici, nego tudi po tvarini, katero donáša mladim čitateljem, izpodbujajoč k znanstvu in krepostim, k značajnosti in poštenosti. V tem težavnem poslu se nismo bali ni truda ni obilnih stroškov za lepe slike, s katerimi smo „**Vrtec**“ krasotili vsa leta.

Ravno takó in še trudoljubiveje hočemo delati po **novem** letu, ako nam dragi Bog zdruvje učersti in od prijateljev nežne slov. mladine dá krepke podpore.

„**Vrtec**“ ostane še vedno to, v kar je odménjen, namreč: **slovenskeji mladini v pouk in zabavo.**

Zatorej si bodedo prizadevali, prinašati samo zdravo dušno hrano ter plemenito zabavo, a to v čisti in pravilnej besedi, da se mladina vže zgodaj privadi čistote svojega bogatega in krasnega jezika.

V to blago naméro je vže mnogo prijateljev obljubilo našemu listu podporo. Skrbeti hočemo, da se bode „**Vrtec**“ odlikoval z lepimi podobami tudi iz domačega, narodnega življenja.

Zatorej vabimo vso slovensko mladino, prijatelje in prave rodoljube, da nam v obilem številu z naročnino priskočijo na pomoč.

„**Vrtec**“ bode izhajal, kakor do sih dob, po jeden krat na mesec konči na jednej tiskanej podi z mnogimi podobami. A če se število naših naročnikov dobro pomnoži, podajati načnemo po 20 in tudi še po več strani.

Zatorej podvizajte. naročiti se na „Vrtec“ ki za vse leto stoji samo 2 gld. 60 kr., a za pol leta 1 gld. 30 kr. — Naročnina se najhitreje ter najceneje pošilja s poštnimi nakaznicami (Postamceisungen), ki se na vsakej pošti dobé.

Uredništvo „Vrtčevo“,

mestni trg, št. 23 v Ljubljani.

„**Vrtec**“ izhaja 1. dné vsacega meseca, in stoji za vse leto 2 gl. 60 kr.; za pol leta 1 gl. 30 kr. Napis: Uredništvo „Vrtčevo“, mestni trg, št. 23 v Ljubljani (Laibach).

Izdatelj, založnik in urednik **Ivan Tomšič.** — Natisnila Klein in Kovač v Ljubljani.